

הערות לפולמוס על כיבוש הכפר הערבי טנטורה במלחמת העצמאות

מאת: גדעון פיליפס

כעין מבוא

"מה שפטר אומר על פאול, - זה מעיד יותר על פטר מאשר על פאול"

יורשה נא לכותב שורות אלו לצטט אימרה זו, בשינוי גירסה כדלהלן: "מה שהיסטוריונים כותבים על אירועים היסטוריים, זה מעיד - לעתים! - יותר על עצמם והשקפת עולמם מאשר על האירוע המתואר על ידיהם".

כאדם, אשר היה בטנטורה ביום כבוש הכפר, התעוררו בי הרהורים אלה לנוכח הפולמוס על מחקרו של תאודור כ"ץ, חבר קיבוץ מגל, המתאר את הטבח, אשר, לטענתו נעשה בכ - 200 ערביי הכפר על ידי חיילי גדוד 33 של חטיבת אלכסנדרוני בלילה שבין 22 ל- 23 במאי 1948.

ההיסטוריון הגרמני פון-רנקה טען, שתפקיד מדע ההיסטוריה הוא לתאר את העובדות ההיסטוריות "כמו שהיו באמת"*. בתקופתו עוד האמינו באפשרות כזאת. בינתיים חלפו כ - 150 שנים. בימינו אין רבים שעדיין מאמינים בכך שקיימת היסטוריוגרפיה אובייקטיבית לחלוטין, יהיה רצון ההיסטוריון לחדור אל "האמת ההיסטורית" גדול וכן ככל שיהיה; חזקה מידי ההשפעה - לפחות התת-הכרתית - של דעותיו ונטיות לבו על כיוון כתיבתו.

וכך עדים אנו לעובדה, שההיסטוריון, בעודו סבור כי רק אל האמת הצרופה הוא חותר, לעתים הוא חושף לפנינו את עצמו והשקפותיו האישיות יותר מכפי שהוא חושף את העובדות ההיסטוריות**

אם בתקופות שעברו ראו היסטוריונים את העלאתה ושימורה של הדמות הנערצת של הגיבור הלאומי כ"חובה פטריוטית", מתוך כוונה שלא לפגוע "במורל הלאומי" ולא לרפות את ידי בני העם, לא מעטים בימינו ההיסטוריונים המשתדלים דווקא לנתץ ולהרוס "מיתוסים" - טובייקטיבית מתוך חתירה אל האמת, אך אובייקטיבית מתוך הדחף לשרת בכך את מה שנראה בעיניהם "צורכי החיים".

* "WIE SIE WIRKLICH GEWESEN SIND"

** "אגב: פרידריך ניטשה במסתו "על התועלת והנזק של מדע ההיסטוריה לגבי החיים" ("VOM NUTZEN UND NACHT(H)EIL DER HISTORIE FÜR DAS LEBEN") מביע את השקפתו, שבמדע ההיסטוריה העיקר לא האמת, כי אם ה"חיים"; כלומר: זכות הבכורה ל"צורכי החיים" על-פני האמת.

יום הכיבוש

בלילה שבין 22 ל-23 במאי 1948 כבש גדוד 33 של חטיבת אלכסנדרוני את הכפר הערבי טנטורה.

על כיבוש הכפר כתב במקומו "גפן" ביוני 1994 (כלומר: 46 שנים אחרי הכיבוש) מרדכי סוקולר, תושב זכרון יעקב עד היום הזה אשר שרת בחטיבת אלכסנדרוני, בין השאר את הדברים הבאים:

"כיוון שהכרתי את טנטורה, מינו אותי להיות מורה דרך... תוכנן לכבוש את טנטורה... נאמר לנו שהלילה עלינו לכבוש את טנטורה... מכפר יונה הגענו עד חוות שפיה... היינו 300 איש, חולקנו לשלוש קבוצות ויצאנו בערך בשעה עשר בערב משפיה... היינו צריכים להגיע עד שעה שתיים בלילה, כשהתוכנית הייתה שכשנהייה במקום, ייכנס משוריין ויודיע שסגרנו עליהם ואז יסגירו את עצמם. הקבוצה שהגיעה מכיוון הדיפלה נפלה מייד, הערבים גילו אותם וירו בהם, היו 14 הרוגים. כיוון שכך לא הצלחנו להגיע בזמן שנקבע. אנחנו שבאנו מכיוון הבונים לכיוון דרום נכנסנו לתוך בוץ, היה קשה ללכת. בשעה ארבע בבוקר הייתה הקבוצה שלנו הראשונה במקום. המפקד הודיע ברמקול שאנו בפנים, רבים ברחו דרך הים בסירות. לא עצרנו בעדם אך מנענו מהם לבוא אלינו. אז הניפו בכפר דגל לבן ותוך כדי שנכנעו פגע צלף בבחור ישראלי בירך, החלו יריות ורבים מבני הכפר נהרגו."

מרדכי סוקולר מודה איפוא ש: "החלו יריות ורבים מבני הכפר נהרגו", לאחר שצלף ערבי פצע חייל צה"ל אחרי שאנשי הכפר כבר הניפו דגל לבן לאות כניעה. אולם בתיאור הנ"ל אין זכר לעריכת טבח ולהוצאות להורג. גם בשיחה טלפונית שניהלתי עם מרדכי (אנחנו מכרים עוד מזמן הנוטרות) הוא הכחיש נמרצות כל ידיעה על טבח כל שהוא.

אני עצמי, בהיותי מ"כ מתקופת "ההגנה", הייתי באותם ימים מוצב בגיוס חלקי כמפקד של כיתה מורכבת מחברי מעין צבי בבת - שלמה שליד זכרון-יעקב. ב-23/5/1948 בבוקר קיבלתי פקודה לעבור עם כיתתי לטנטורה. נסענו לשם מיד אך בהגיענו לשם התברר לנו כי הלחימה נסתיימה והכפר בדינו. המראות, שציפו לנו, היו קשים: נודע לנו שארבעה עשר חיילים של גדוד 33 נהרגו בכיבוש הכפר. בעוד שגופות חיילינו פוזרו על האדמה גופותיהם של 28 ערבים. המוני תושבי הכפר, גברים, נשים וילדים, הועלו על משאיות הגירוש. נאמר לנו, שרוב התושבים היו מוכנים להיכנע ללא קרב, אולם חלק מצעירי הכפר וכן אנשים מבחוץ שבאו לטנטורה דרך הים, כפו על הרוב את ההתנגדות לצה"ל. מכל מקום היה לנו המראה כולו מעורר פלצות. במשך שעות היינו בכפר. לא ראינו דברים המעידים על טבח ואף לא שמענו על טבח כזה.

מאז "יום טנטורה" ועד יום הופעת המאמר על מחקרו של תיאודור כ"ץ בעיתון "מעריב" עברו קרוב ל- 52 שנים. בכל השנים האלו אני חי עם ותיקי קיבוצי שהיו אז בכתה תחת פיקודי. מעולם לא שמעתי מפיהם הערה כל שהיא על טבח בערביי טנטורה; קראנו על כך לראשונה ביום הופעת המאמר ב"מעריב" בינואר שנה זו - זאת ועוד: במשך 6 שנים משנת 1955 עד 1961 כיהנתי כראש המועצה האזורית חוף הכרמל. נהגנו לערוך מטעם המועצה ימי זיכרון ביום קרב טנטורה יחד עם משפחות החללים וחיילי הגדוד. גם מפיהם לא שמעתי מאומה על זוועות אשר, כביכול, נעשו בעת כיבוש הכפר. גם מתושבי אזור חוף הכרמל - כולל אלה שתיים כיום בתחום הכפר הכבוש - לא שמעתי דבר כזה. בעוד שכבר זמן לא רב אחרי מלחמת העצמאות פורסמו לעתים מעשי אכזריות שנעשו על ידי יהודים לערבים במקומות אחרים בארץ, לא ידוע לי על שמועה כזאת בקשר לכיבוש טנטורה. ברי, שכל זה לא מאפשר לכפור בביטחון של מאה אחוזים באמינות הדברים הכתובים בעבודתו של תיאודור כ"ץ. תמיד יוכל מחבר המחקר להשיב לי ולאחרים - בהגיגנו על התיזה שלו - "כנראה לא הייתם בגיזרה בה קרו הזוועות, שמא לא הייתם באותו זמן שבו כל זה אירע" וכו' - ומה אפשר לענות על זה?! אולם - ועל הכל - כלום לא מוטלת חובת ההוכחה ראש וראשונה על המאשים!?

ומה הן הוכחותיו? במידה שמדובר בעדויות מצד ערבים מגורשי טנטורה, אפשר להבין את זעמם ומרירותם, ואם בודו דברים מליבם אפשר להתייחס לכך במידה של הבנה. אבל - מה בקשר לעדויות מצד יהודים שהיו ביום הקרב? כאן קרה דבר תמוה: מתוך הכתבה ב"מעריב" למד אני, שכל העדויות מצד יהודים שאישרו, כביכול, תחילה את דבר הטבח, הוכחו על ידיהם לאחר מכן. להלן כמה שמות:

שלמה אמבר, אז קצין התבלה של גדוד 33, בעדותו שמסר לכ"ץ: "...אפילו הגרמנים לא הרגו שביים בלתי מזויינים וחסרי מגן... פה בטנטורה רצחו ערבים...". אבל מחבר הכתבה ב"מעריב" מציין: "השבוע טען אמבר כי הדברים הללו כפי שכתב אותם כ"ץ, אינם מדוייקים. לא אמרתי דברים על החיילים הנאצים ולא דיברתי על הרג שביים... הכעיסו אותי דברים שכתבו ההיסטוריונים החדשים על הרג שביים" וכו'.

מרדכי סוקולר, זכרון יעקב העיד תחילה כביכול: "...זכור לי שספרנו בערך את מספר הגופות והגענו לכ- 230". אבל למחבר הכתבה אמר: "...אני לוחם... וזה קרה במהלך קרב שבו ירו עלינו. לא ידענו מאיפה זה בא וירינו לכל הכיוונים... אני לא רוצח... לא היה טבח בבית הקברות ובתוך בתים, כפי שעולה מתיאורי הפליטים".

אלחנן ענני, סייר: "...גם ביחידה זו היו חיילים צמאי דם במיוחד, ולעתים היה קשה להשתלט עליהם"... וב"מעריב": "בשיחה עמנו הכחיש השבוע ענני את הדברים... על עדויות הערבים אמר: "סיפורי סבתא".

אל"מ במילואים בניץ פרידן, מפקד הפעולה בטנטורה: "בקרוב על הכפר נהרגו מקומיים רבים"...
וב"מעריב": "פרידן דוחה בתוקף את העדויות על הטבח ההמוני בבית הקברות ועל הרג האנשים
בתוך הבתים". אלה פשוט ציזבטים".

אברהם אמיר, אז סמל המחלקה: "אני הייתי בין הראשונים שפרצו לכפר, ולו היה קורה שם
משהו ממה שמתארים, זה היה מתפרסם עד עכשיו". אמיר מביע הסתייגות מהמחקר של כ"ץ:
"כל פעם קם איזה צדיק אחר..."

שלום נתנאל, בן 74, המעיד על עצמו כי היה הראשון שפרץ לכפר, דוחה גם הוא את הטענות על
הטבח: "אף חייל לא ירה באף אזרח" (לפי "מעריב").

ועתה: מה אומרים אנשי האקדמיה על המחקר?

התשובה: תגובתו של כל אחד מהם מושפעת במידה בולטת על ידי השקפותיו הכלליות -
כידוע, מאז ומתמיד, אצל כותבי היסטוריה (מאז ימי טקיטוס לפני 2000 שנים ועד הפולמוס על
בר-כוכבא לפני כמה עשרות שנים).

אם נכון הכתוב ב"מעריב" מיום 21/1/2000, התבטא פרופ' אסא כשר בראיון: "בטנטורה
בוצע פשע מלחמה. הרוצחים..." וכי. חד וחלק. לפרופ' כשר אין בעיות. בעוד שעצם קיום הטבח
שנוי בוויכוח, יש לו כבר מסקנה חד-משמעית - ובאיו קיצוניות, ועל אנשים שחלקם עדיין
בקרבתנו !

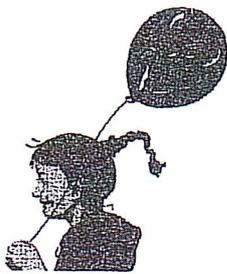
דוקטור מאיר פעיל אומר: "תדי כ"ץ הוא איש הגון, ישר ואמין, שעשה את עבודתו
באוניברסיטה בפיקוח אקדמי, ולכן אני משוכנע שכל מה שכתוב במחקר הזה הוא נכון". אשר
לתכונות האופי החיוביות של מחבר המחקר - איש לא הביע ספקות בהן. אבל מה ניסיונו של
מאיר פעיל להרשים אותנו בציון "הפיקוח האקדמי"? כלום עבודות אקדמיה תמיד חפות
ממשגים? ואשר לפיקוח: שמא לוקים לעתים מפקחים ומנחים אקדמיים באותה סובייקטיביות
בה לוקים הסטודנטים עצמם?

דוקטור אילן פפה, היסטוריון, אוניברסיטת חיפה, תומך באמינות כל המחקר: "זו
עבודה מאוד חשובה", "המחקר של כ"ץ הוא מודל למחקרים נוספים" וכי.

אבל יש גם תגובות אחרות. פרופ' יואב גלבר, אוניברסיטת חיפה: "אני לא קונה את
המחקר. כל מחקר שמבוסס על תיעוד בעל פה הוא פרובלמטי, ודאי מחקר טעון כזה, ועוד כשיש
בעיה לאמת את הדברים".

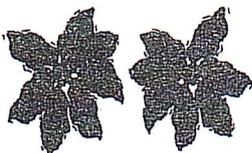
ופרופי יוסי בן-ארצי, גם הוא באוניברסיטת חיפה: "לא אהבתי את המחקר. הוא מבוסס על עדויות, ללא ביסוס עובדתי. זהו מחקר מגמתי, שעושה רושם שקודם סימנו את המטרה ואז חיפשו את התימוכין" ועוד. - ובהמשך מעיר פרופי בן-ארצי הערה (שאני עצמי כה מזדהה איתה): "אני לא חושב שצריך להסתיר את מה שהיה, אם היה. צריך לחשוף את האירועים ולדון בהם, ואם יש ביקורת - אז גם לבקר, אך מהמחקר הזה לא התלהבתי באופן מדעי".

לסיכום: את כל המובא לעיל אפשר להביע, בקיצור, כך: גם אם ננהג בזהירות מרבית ונימנע מלהאשים אנשים מלומדים במגמתיות מזדעת, שוב ושוב עדים אנו לכך, באיזו מידה מחקרים אובייקטיביים, כביכול, הנם תולדת-ההשקפות האישיות של חוקריהם. אין בקביעה זו כל חידוש, אך מחקרו של תדי כ"ץ מוכיח עובדה זו בהבלטה מיוחדת.

מצל טוב !

לצנבר ארבל בת המצווה
ברכות לבביות לילי ואוקי ארבל
איחולים לבביים לסבתא וסבא מרים ומ'כה בחן
ולסבא אקי אקשטיין ולכל בני המשפחה המורחבת.

מצל טוב !

לצל ארבל בר המצווה
ואיחולים לבביים לשרלי ואיורא ארבל
שבאו מארה"ב במיוחד לחגוג כאן את בר המצווה!
לסבתא ליצי ארבל לכל בני המשפחה המורחבת...